

BIULETYN PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU KSIĄŻKI

L Ó D Ź

1 9 4 9

T. II _____ Nr 1

Halina Spiszówna

UPOWSZECHNIENIE CZYTELNICTWA

SPRAWOZDANIE BIBLIOGRAFICZNE ZA ROK 1948

W państwowej polityce kulturalnej upowszechnienie czytelnictwa wysuwa się zdecydowanie na pierwszy plan i nabiera coraz żywszego tempa. Wskazania Prezydenta Rzeczypospolitej B. Bieruta zawarte we wrocławskim przemówieniu z 16 listopada 1947 i ogłoszone w wydawnictwie pt. „O upowszechnienie kultury“ (Kraków 1948) otwierają nową erę w rozwoju życia kulturalnego. Znajdują one urzeczywistnienie przede wszystkim w uchwale Rady Państwa z 8 marca 1948, podejmującej szeroką akcję popularyzowania książki i czytelnictwa przez powołanie Komitetu Upowszechnienia Książki. W czerwcu 1948 zapowiedział Premier J. Cyrankiewicz przeprowadzenie przez Rząd wielkiej ofensywy kulturalnej (Głos Ludu nr 176). W związku z tymi dążnościami podkreśla min. Cz. Nowiński w artykule „Rewolucja książki w Polsce“ (Głos Ludu nr 73), że w stosunku do wielkich przemian ustrojowych i społeczno-ekonomicznych rozwój kulturalny postępuje bardzo powoli. Książka nie spełnia swej „wielkiej misji społecznej“; obok braku książek istnieje ciągle nierozbudzony głód lektury. Postuluje, aby całe społeczeń-

stwo wzięło udział w „rewolucji książki“. To też czasopisma polskie zamieszczają coraz więcej artykułów i notatek na temat upowszechnienia czytelnictwa. Ten fakt zmusza także bibliografię sprawozdawczą do zajęcia stanowiska i do ramowego ujęcia zagadnienia przez ograniczenie się do cytowania artykułów bądź to kumulujących pewne kwestie, bądź wnoszących jakieś nowe oświecenie czy materiał informacyjny, z pominięciem rzeczy powtarzających się i mniejszej wagi. W ogólnej akcji upowszechnienia czytelnictwa zarysowują się następujące zagadnienia: realizacja dekretu o bibliotekach, działalność Komitetu Upowszechnienia Książki, planowanie wydawnicze, metody popularyzowania książki, wreszcie konferencje i organizacje dotyczące tej sprawy.

1. REALIZACJA DEKRETU O BIBLIOTEKACH

Na pierwszym miejscu jako problem podstawowy należy postawić sprawę realizacji ustawy o sieci bibliotecznej. Na liczne głosy wyrażające zaniepokojenie opinii publicznej z powodu wyników dekretu odpowiadali J. Grycz i J. Janiczek. Artykuły omawiają akcję rozbudowy i organizacji sieci bibliotek powszechnych z pominięciem naukowych i szkolnych, do których realizacji przystąpi Państwo w dalszym etapie. Jako główne przyczyny opóźniające wprowadzenie w życie ustawy w roku 1947 wymieniał dr Grycz („O realizację ustawy bibliotecznej“ Odrodzenie nr 2) niewystarczający stan środków finansowych, brak wykwalifikowanych bibliotekarzy i odpowiednich książek. Opracowanie racjonalnego planu wydawniczego poprawi — zdaniem autora — znacznie sytuację i wpłynie na obniżenie ceny książki. (Por. drugi artykuł tegoż autora: „Obecny etap akcji bibliotecznej“ Rada Narodowa nr 21). Wyniki dwuletniej pracy na tym odcinku zestawiał J. Janiczek („Realizacja dekretu o bibliotekach“ Stolica nr 18), omawiając kolejno cztery zasadnicze postulaty dekretu: 1. organizacja sieci bibliotecznej, 2. fundusze na biblioteki powszechne, 3. kształcenie bibliotekarzy, 4. nadzór i opieka Państwa nad akcją biblioteczną. W ciągu dwóch lat zorganizowano 4000 punktów bibliotecznych, ponad 800 bibliotek gminnych (miejskich i wiejskich), 268 b-ek powiato-

wych oraz 5 b-ek wojewódzkich. Pełna realizacja sieci wymaga w sumie 20000 punktów bibliotecznych i 3800 b-ek gminnych. Na fundusze dla bibliotek powszechnych składają się sumy przeznaczone przez samorząd terytorialny i dotacje Państwa. W okresie powojennym do 1947 r. Skarb Państwa wydał na ten cel 90 milionów zł. Ogólna suma przeznaczona na biblioteki powszechne przez samorząd terytorialny i Państwo w roku 1948 wykazuje ogromny wzrost, bo wynosi 750 milionów zł. W zakresie kształcenia bibliotekarzy przeszkolono ok. 200 kierowników b-ek powiatowych, zorganizowano szereg kursów dla bibliotekarzy b-ek gminnych, założono w Krakowie liceum bibliotekarsko-księgarskie.

Szerzej ujmuje dorobek bibliotekarstwa powszechnego J. Janiczek w nrze 33 Odrodzenia („Na drodze do upowszechnienia książki“). Przedstawia bilans czteroletniej pracy Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, porównuje obecną sytuację na polu bibliotekarstwa ze stanem przedwojennym i na podstawie dotychczasowych osiągnięć przewiduje rezultaty na tym odcinku po sześciu latach realizacji Planu Narodowego: „...do 1955 roku powinniśmy doprowadzić do stanu, jaki przed drugą wojną światową osiągnęło szereg państw o wysokiej kulturze czytelniczej (ZSRR, Dania, Szwecja, Czechosłowacja), a więc do tego, aby jedna książka w bibliotekach publicznych wypadła na dwu mieszkańców“.

Dopełnieniem prac podjętych przez Państwo w ramach programowej organizacji sieci bibliotek gminnych była konferencja zorganizowana w dn. 5 i 6. VII. 1948 przez Min. Oświaty w porozumieniu z Kancelarią Rady Państwa i innymi władzami. Wyniki dyskusji tej konferencji uwzględnił okólnik Kancelarii Rady Państwa nr 54 (Rada Narodowa nr 15/16), który ustalił obowiązki Rad Narodowych i zamieścił wykaz 1500 b-ek gminnych przewidzianych w planie 1948 r., oraz drugi okólnik Min. Oświaty (z 29. VII.) wytyczający zadania władz szkolnych w zakładaniu bibliotek. Omówienie tych okólników dał J. Janiczek w nrze 15/16 Rady Narodowej („Sieć bibliotek gminnych“).

O „Realizacji planu inwestycyjnego w roku 1948 w zakresie akcji bibliotecznej“ w świetle materiałów uzyskanych z poszczególnych województw przez Kancelarię Rady Pań-

stwa informowała J. K. (Rada Narod. nr 18). Ogólna suma preliminowana na biblioteki w 1948 r. przez gminne związki samorządowe wynosi 112.956.220 zł. Rozpiętość między poszczególnymi województwami jest bardzo znaczna: przeciętnie na jedną gminę w woj. kieleckim preliminowano 130000 (stawka najwyższa), podczas kiedy w gdańskim zaledwie 16000. Z tegoż artykułu dowiadujemy się o uchwale powziętej na konferencji międzyministerialnej, która ustaliła wysokość kosztów utrzymania jednej biblioteki gminnej przez gminne związki samorządowe w 1948 r. do 30000 zł.

O wynikach prac na terenie województwa kieleckiego, przoduującego w organizowaniu sieci bibliotecznej informują Wł. Głazewski („Akcja biblioteczna w województwie kieleckim“ Rada Narod. nr 2/3) i K. Rzepecki („Biblioteki najlepszą szkołą życia społecznego“ Dziennik Literacki nr 2).

Sprawa kształcenia bibliotekarzy oraz inne problemy bibliotekarstwa polskiego w związku z realizacją dekretu omawiane są obszernie na łamach „Bibliotekarza“ w licznych artykułach i notatkach kronikarskich, że wymienimy tu: J. Krackiewicz „O udział bibliotekarzy w kształtowaniu zasad pracy i współpracy bibliotek“ (nr 10/11) i J. Markiewicz „O zadaniach bibliotekarza gminnego“ (nr 12).

Oprócz głosów osób bezpośrednio z tą akcją związanych warto też wspomnieć o opiniach publicystów: W. Natansona „Sprawa obojętności kulturalnej“ (Nowiny Literackie nr 7) i W. Zawadzkiego „Upowszechnienie książki“ (tamże nr 13/14), którzy podkreślają, że wprowadzenie ustawy bibliotecznej jest najbardziej doniosłym zagadnieniem dzisiejszej polityki kulturalnej.

Uwieńczeniem usiłowań podjętych w r. 1948 stało się otwarcie w dn. 16. I. 1949 1600 bibliotek gminnych ufundowanych przez Radę Państwa oraz 20000 punktów bibliotecznych w całym kraju, czego nie omawia się tutaj szczegółowo ze względu na ramy chronologiczne przeglądu. Dla przygotowania terenu zostały wydane „Wskazówki dla kierownika Gminnej Biblioteki Publicznej“ oraz 2 wykazy książek przydzielonych przez Ministerstwo Oświaty Gminnej Bibliotece Publicznej.

Akcję zakładania bibliotek podejmują również we własnym zakresie różne instytucje, związki i organizacje społeczne. Pokażnym udziałem wykazały się związki zawodowe. Mówi o tym m. in. B. Gebert w referacie wygłoszonym na Plenum K.C.Z.Z. pt. „Rola związków zawodowych w ofensywie kulturalnej“ (Kuźnica nr 31). W okresie 3 lat związki założyły 2116 bibliotek z 900000 tomów, 900 czytelników, zatrudniły ponad 1000 pracowników bibliotecznych.

2. KOMITET UPOWSZECHNIENIA KSIĄŻKI

Obok realizacji dekretu o bibliotekach należy omówić doniosłą działalność Komitetu Upowszechnienia Książki. Zadania jego zestawiała H. Kurkowska w nrze 9 Rady Narodowej. O programie i osiągnięciach KUK informował przedstawiciele prasy przewodniczący Komitetu min. St. Skrzyszewski na konferencji prasowej 15 września 1948 („Komitet Upowszechnienia Książki pracuje“ Praca Księgarska nr 9). Poza działalnością zmierzającą do skoordynowania prac wydawniczych w kraju KUK rozpoczął pracę w dwóch kierunkach: „1. wydawnictwo wielkich nakładów tanich książek zlecane najpoważniejszym instytucjom wydawniczym, 2. rozprowadzanie tych nakładów w sposób zapewniający dotarcie książek do rąk czytelników w najbardziej nawet odległych wsiach i miasteczkach całego kraju“. Biuletyn PZWS z listopada informuje o ukazaniu się pierwszej serii 12 książek KUK i warunkach ich nabywania. Ostatnie relacje o działalności Komitetu w pierwszym roku jego istnienia daje druga z kolei konferencja prasowa odbyta 9 grudnia („Od słów do czynów. KUK w akcji“ Przegl. Księg. nr 24). KUK zestawiał 30 najpilniejszych książek do wydania i ułożył projekt państwowego planu wydawniczego na rok 1949.

3. PLANOWANIE WYDAWNICZE

Wielokrotnie poruszany problem planu wydawniczego jest nadal przedmiotem ożywionej dyskusji. O organizacji i drogach rozwoju powojennego ruchu wydawniczego pisał A. Bromberg w art. „Zagadnienie planowania wydawnictw“

(Nowe Drogi nr 7, styczeń). Autor wyróżnia: 1. plan ważnych dla kultury, choć często nierentownych wydawnictw, jak encyklopedie, słowniki, poezja itp., podejmowany przez Państwo i instytucje wydawnicze; 2. plan żądanych przez biblioteki wznowień i przekładów; 3. plany poszczególnych wydawców w zakresie ich własnej specjalizacji wydawniczej, czy też produkcji masowych i tanich książek dla bibliotek. Plan wydawniczy wymaga „bazy produkcyjnej“, tzn. racjonalnej gospodarki papierem, wykwalifikowanych wydawców, jednolitej kalkulacji cen i stworzenia centralnej fundacji dla wydawnictw naukowych. Autor podkreśla, że ogólnopństwowy plan wydawniczy ma być planem długofalowym „przynoszącym korzyści w perspektywie 1—2 pokoleń“, dla jego powodzenia potrzebna jest trwała współpraca wszystkich instytucji wydawniczych. Omawiając także „Problemy polityki kulturalnej“ W. Bieńkowski stoi na stanowisku, że ustawa biblioteczna i upowszechnienie czytelnictwa powinny się oprzeć na planie wydawniczym.

Prezes Związku Księgarzy St. Arct wyraża opinię, że planowaniem wydawniczym winny kierować kryteria odrębne, aniżeli w innych dziedzinach; nie można wychodzić z założeń norm przemysłowych czy handlowych. Planować należy w stosunku do życzeń czytelników. Autor zaleca ostrożność w podejmowaniu produkcji masowej; tylko książki, które „przeszły próbę wieków“ mogą być wydawane w wielkich nakładach („Drogi upowszechnienia książki“ Przegl. Księg. nr 1—3).

Z nru 19 „Kuźnicy“ (ads: „Piękny plan wydawniczy“) dowiadujemy się, że pismo to apelowało do instytucji nakładowych o nadsyłanie informacji o zamierzeniach wydawniczych na szerszą skalę, co zorientowałoby w ogólnej sytuacji i umożliwiło usunięcie ewentualnych niedomagań.

Szereg wytycznych dla opracowania planu wydawniczego dał J. Bocheński w nrze 20 „Kuźnicy“ („Problemy akcji czytelniczo-bibliotecznej“). Jako zasadnicze kryteria doboru książek dla szerokich mas robotniczo-chłopskich przyjmuje Bocheński „prawdziwość relacji o świecie, słuszność tezy moralnej, obiektywną ważność w historii kultury i zdolność pozanaukowego informowania o ważnych faktach historycznych

lub kulturalnych". Zakłada przy tym, że dzieła winny być o najwyższej wartości artystycznej, a jednocześnie pisane przystępnie, łatwo. Wychodząc z tego stanowiska podaje listę proponowanych przez siebie pozycji z literatury klasycznej, polskiej i światowej. W zestawionej tabeli Bocheński przewiduje 75% ogólnej produkcji wydawniczej na literaturę piękną, po 10% na popularno-naukową i polityczną i 5% na inne pozycje.

W ramach tejże dyskusji zabiera głos prof. J. Muszkowski („Drogi upowszechnienia książki“ Kuźn. nr 26), podkreślając, że przed ustaleniem planu wydawniczego powinno się poznać zainteresowania, poziom i możliwości recepcyjne społeczeństwa, na które książka ma oddziaływać, a następnie zatroszczyć się o dobór książek. Autor stwierdza, że przeciętny poziom wykształcenia nie osiąga u nas 4 klas szkoły powszechnej. Dla najliczniejszego elementu ludności chłopskiej i robotniczej, czytelników potencjalnych, nie posiadamy prawie wcale odpowiedniej literatury. Typ piśmiennictwa popularnego należy zatem dopiero stworzyć. Zdaniem prof. Muszkowskiego ułożenie ogólnopaństwowego planu wydawniczego dla wszystkich działów piśmiennictwa i wszystkich instytucji wydawniczych jest zadaniem raczej niewykonalnym i nie wytrzymałoby próby życiowej; należałoby go ograniczyć do zaspokojenia potrzeb czytelników potencjalnych tak, aby im podać ich pierwszą książkę.

Kiedy mowa o planie wydawniczym wydaje się słusznym skonfrontowanie go ze stanem faktycznym r y n k u w y d a w n i c z e g o. Produkcję druków nieperiodycznych za rok 1947 zestawia zesz. 24 „Wiadomości Statystycznych“ z grudnia 1948 r. Jedynymi bieżącymi informacjami są zestawienia kwartalne, opracowane przez A. Bromberga, sporządzane na podstawie danych „Przewodnika Bibliograficznego“. Informacje te nie roszczą pretensji do ścisłości naukowej, mają za zadanie wskazanie kierunku rozwoju rynku wydawniczego. Produkcję wydawniczą I kwartału 1948 r. omawia Bromberg w nrze 28 „Kuźnicy“ („Książek coraz więcej“). W okresie tym wydano 1358 książek i broszur o łącznej objętości 168000 stron (co stanowi olbrzymi wzrost w porównaniu z produkcją lat ubiegłych). Produkcja II kwartału

obejmuje 1466 tytułów — 171931 stron. („Wzrost uspołecznienia produkcji książek“ Odrodz. nr 33). Na tym samym poziomie utrzymuje się kwartał III przynosząc 1401 pozycji — 170278 stron. („Odrobić zaniedbania wydawnicze“ Odrodz. nr 47). Z trzech zestawień wynika: 1. wzrost udziału w ogólnej produkcji wydawniczej sektora uspołecznionego, 2. spadek (w stosunku do innych działów) beletrystyki, wydawnictw religijnych oraz literatury dla dzieci i młodzieży. (Okolo 40% ogólnej produkcji przypada w sumie na prace popularno-naukowe oraz na literaturę piękną i młodzieżową). Produkcję w dziedzinie czasopiśmiennictwa ilustruje „Rocznik Polityczny i Gospodarczy 1948“ („Dzisiejsza prasa polska“ s. 977—981). „Trzy lata książki dla dzieci i młodzieży“ — wytwórczość wydawnicza za lata 1945—47 — zestawia I. Skowronkówna (Odrodz. nr 38). Wśród 1096 pozycji znajduje się znaczna ilość wydawnictw dla małych dzieci, wydawnictw przeważnie mało wartościowych, które dzięki niskiej cenie najbardziej się rozpowszechniają; brak jest natomiast broszur popularno-naukowych, życiorysów i poezji dla młodzieży. Stan ten tłumaczy autorka brakiem odpowiednich kwalifikacji u niektórych wydawców i dorywczo podejmowaną produkcją w tym dziale.

4. METODY UPOWSZECHNIANIA KSIĄŻKI

W sprawie metod upowszechniania czytelnictwa wypowiadają się naukowcy, działacze oświatowi, publicyści i literaci. Prof. Muszkowski w cytowanym już artykule stwierdza, że o stanie czytelnictwa decyduje właściwe rozrowadzenie książek oraz jak najpełniejsza recepcja ich treści ze strony czytelnika. Książki docierają do konsumentów trzema drogami: księgarską, biblioteczną oraz najskuteczniejszą drogą bezpośrednich oddziaływań oświatowych, która mało jest dotychczas wyzyskana. Autor rzuca projekt by „popchnąć w teren setki młodych, ideowych... adeptów pracy oświatowej, np. uczniów szkół pedagogicznych, studentów szkół akademickich i in... którzy poszliby dosłownie „w lud z książką“.

Szereg autorów wypowiada się za koniecznością wzna-
wiania dzieł klasycznych uważając je za podstawę czytelnictwa

masowego i przygotowanie do literatury współczesnej (J. Słotwiński: „Maria Dąbrowska mówi o „Nocach i dniach“ Odrodz. nr 10; A. Watt: „Antyzoil albo rekolekcje na zakończenie roku“ Kuźnica nr 6). Zdaniem A. Mikuckiej („Czytelnictwo masowe“ Twórczość nr 3) drogą wiodącą do wielkiej literatury jest wartościowa literatura masowa, tzw. literatura drugiej klasy. Wysoki stopień jej poczytności jest wyrazem pewnego rodzaju zamówienia społecznego, które należy brać pod uwagę w krzewieniu czytelnictwa. Zadaniem bibliotekarzy i oświatowców jest umiejętne przekształcanie czytelników masowych na odbiorców literatury wysokiej klasy. J. Starzyńska jako „Jedno z ważnych zadań biblioteki w planie trzyletnim“ (Bibliot. nr 1/2) wysuwa rozpowszechnianie książki technicznej dla kształcenia i dokształcania kadr robotniczych w ich zawodzie.

Omawiając zagadnienie dróg upowszechnienia książki na wsi, A. Kamińska („Głos w dyskusji o czytelnictwie“ Kuźn. nr 25) zarzuca literatom, że ich wypowiedzi o stanie czytelnictwa na prowincji są na ogół konwencjonalne; ujęte albo w schemat psychologiczny albo „salonowy“ nie dają prawdziwej relacji. Przeciwstawia się również opiniom, jakoby wieś była pustynią kulturalną. „Kultura na wieś dociera przez różne związki i instytucje, a przede wszystkim dzięki działalności kulturalnej ruchu młodowiejskiego“. Jednakże stan czytelnictwa na wsi jest jeszcze ujemny. Utorowaniem drogi do jego rozwoju powinien być właściwie zorganizowany kolportaż pism. Dla praktycznego upowszechnienia kultury i książki konieczne jest „powstanie socjologicznego warsztatu badawczego dla problemu czytelnictwa, który by podjął studia nad potrzebami kulturalnymi wsi“. Kontynuacją wywodów Kamińskiej jest jej drugi artykuł, który ukazał się jednocześnie w nrze 25 „Wsi“ („Jak przed nami projektowano“). Autorka zwraca uwagę, że problem „literatury dla ludu“ sformułowany został już w ubiegłym wieku, dzisiejsza jego koncepcja różni się tym od ówczesnej, że eliminuje literaturę tworzoną specjalnie dla ludu i przyznaje wsi prawo do pełnej kultury, a w niej przede wszystkim do literatury współczesnej. Niektóre rodzaje współczesnej twórczości literackiej nie znajdują odbiorcy na wsi, gdzie się albo w ogóle nie

czyta albo czyta literaturę tandetną. Wieś interesuje się powieścią historyczną; dlatego pożądanymi wydawnictwami byłyby dla niej „zagadnieniowe antologie... historyczno-literackie montaże, zbiory i opracowania z dobrym, nowoczesnym i czytelnym komentarzem“.

W sprawie upowszechniania książki na wsi zabierają głos również inni autorzy, zastanawiając się nad doбором książek oraz nad sposobami ich rozprowadzenia. Wysuwany jest postulat dostarczenia książki o żywej i niezwyklej akcji, bez ujęcia psychologizycznego (Z. Sutorowska. „Książka dla wsi“ Tyg. Powsz. nr 19); jako pożądane przez wieś wymienia się dzieła autorów klasycznych, jako niepożyteczne natomiast książki o tematyce wiejskiej i pisane gwarą ludową, także poezje i utwory prozą, w których górują pierwiastki surrealistyczne i motywy formalne nad stroną treściową (kjaw. „Od Knyszyna do Przysiatnicy, od Reclawia do Piastowa“ Odrodz. nr 30; „Czego się nie czyta i gdzie się nie czyta na wsi“ tamże nr 31; J. Bieniek „Co wieś czyta i dlaczego“ Dzień. Lit. nr 18).

Czynnikami sprzyjającymi dostępowi książek na wieś będą: wyższy poziom kultury gospodarczej i rolniczej na wsi i lepsze warunki psychiczne dla czytelnictwa (kjaw: „Cepy, żarówka i książka“ Odrodz. nr 32); wzmocnienie i uspołecznienie stanowiska bibliotekarza wiejskiego (M. Czuła. „Dlaczego wieś czyta zbyt mało“ Dziennik Ludowy nr 199); wyjazdy instruktorów na wieś, zebrania z prelekcjami o książce i wystawy książek (L. Protschke. „Głód książki?“ Odrodz. nr 8); informacje i recenzje o nowych wydawnictwach w prasie, szczególnie w pismach codziennych („Sprawa informacji o książce“ Praca Księg. nr 5; A. Trepieński. „Prasa a upowszechnienie książki“ Prasa Polska Nr 14/15); wprowadzenie działu księgarskiego do gminnych spółdzielni (Z. Garstecki. „Wprowadzenie książki na wieś“ Wieś nr 48), co jest już realizowane przez Centralny Związek Spółdzielczy („Spółdzielnie wiejskie — księgarniami“ Dzień. Polski nr 152).

Sprawę czytelnictwa **d z i e c i i m ł o d z i e z y** porusza A. Mikucka („Dorośle spojrzenie na dziecinne sprawy“ Odrodz. nr 17), domagając się starannego doboru tematyki, poprawnej literackiej formy oraz „dorosłego“ traktowania

literatury młodzieżowej, ponieważ „bez wyrabiania od najmłodszych lat smaku literackiego i wrażliwości na formę — nie będzie nigdy osiągnięty właściwy poziom czytelnictwa masowego“. Podobnie zapatruje się P. Jakowicki („Literatura dla młodzieży a krytyka“ Tyg. Warsz. nr 23), postulując, aby literatura dla młodzieży „wychowująca przyszłych konsumentów literatury prawdziwej“ była rozpatrzona i oceniona z punktu widzenia wartości estetycznych przez krytykę literacką. Do podniesienia czytelnictwa wśród młodzieży przyczynić się może znacznie wprowadzenie do programu szkoły podstawowej wiadomości o książce i bibliotece, co omawia M. Dembowska w Biuletynie P. I. K. nr 3 „Przysposobienie czytelnicze młodzieży szkolnej“.

Nowym systemem rozprowadzania książki jest zainicjowana przez Spółdz. Wyd.-Ośw. „Czytelnik“ Tygodnika Biblioteka Obiegowa (Z. Dembińska. „Kampania TBO rozpoczęła się“ Odrodz. nr 32). TBO jest pewną formą wypożyczalni, z tym, że po przeczytaniu przez wszystkich książki rozdziela się między abonentów. Dla udostępnienia cennych dzieł literatury polskiej i obcej szerokim kręgom społeczeństwa powołał „Czytelnik“ do życia Bibliotekę w prenumeracie, która będzie dostarczała książki po niższej cenie (Życie Warszawy nr 354).

Dla zobrazowania stanu czytelnictwa i ustalenia potrzeb czytelniczych przeprowadzane są badania nad czytelnictwem. Wiele miejsca temu zagadnieniu poświęca „Bibliotekarz“. Nr 4/5 tego pisma przynosi syntetyczny artykuł M. Porwita o „Badaniach nad czytelnictwem w r. 1948“. Prace w tym zakresie prowadziły trzy instytucje: Biuro Badania Czytelnictwa Sp. Wyd.-Ośw. „Czytelnik“, Państwowy Instytut Książki i Komisja Centralna Związków Zawodowych. Materiały do badań uzyskiwano drogą ankiet czytelniczych. W tym celu również zorganizował „Czytelnik“ w porozumieniu ze Związkiem Zaw. Literatów Polskich wieczory autorskie na prowincji, w których wzięło udział 27 pisarzy. Nadto w nrach 6—9 zamieszczone jest sprawozdanie I. Na-górskiej „Z badań nad czytelnictwem w Łodzi“, przeprowa-

dzonych na terenie I Miejskiej Wypożyczalni Książek dla Dorosłych. Dla ustalenia zaś zainteresowań czytelniczych wśród dzieci Sekcja Bibliotek Dziecięcych m. Warszawy przeprowadziła ankietę w obrębie 6 czyteln (F. Neubert. „O zainteresowaniach czytelniczych dzieci warszawskich“ nr 6/7).

5. KONFERENCJE I ORGANIZACJE

Zagadnienie upowszechnienia czytelnictwa było tematem obrad kilku konferencji. Pełną reprezentację wysuwanych potrzeb i żądań w dziedzinie czytelnictwa stanowiła Krajowa Narada Działaczy Kulturalno-Oświatowych dnia 27 czerwca 1948 r., zorganizowana przez „Czytelnika“, w której wzięło udział ok. 1000 działaczy kulturalno-oświatowych z całego kraju. Wstępne przemówienie dra H. Kołodziejskiego, przewodniczącego konferencji, drukuje nr 14 „Rady Narodowej“. Mówca podniósł, że rozszerzenie i pogłębienie czytelnictwa wpłynie na przebudowę psychiki ludzkiej, a tym samym na ukształtowanie się nowej kultury narodowej. Obszerny fragment programowego referatu J. Borejszy zamieszcza nr 27 „Odrodzenia“ pt. „Na udeptaną ziemię“. Wycinek ten zawiera postawione przez Borejszą tezy pracy kulturalno-oświatowej: autor przeciwstawia się drobnomieszczańskiemu pogładowi, że proces przenikania kultury powinien iść z góry w dół „od tzw. klas wyższych do tzw. klas niższych“. Jest zdania, że w tworzeniu nowych form i wartości kulturowych uczestniczyć musi czynnie sam lud. Wypowiada się również za świadomym i planowym kierowaniem procesami kultury. Domaga się, aby skończyć ze znachorstwem w pracy kulturalno-oświatowej i przystąpić do naukowego usystematyzowania i właściwego podziału prac na tym odcinku. W 10 nrze „Twórczości“ J. Korpała („Narada w sprawie upowszechnienia czytelnictwa“) streszcza referat J. Borejszy w najważniejszych punktach: badanie czytelnictwa, plan wydawniczy, produkcja książki, system rozdzielczy, biblioteki, praca z czytelnikiem. Referat H. Wentlandtowej o „Dorobku i możliwościach upowszechnienia czytelnictwa“ wskazywał na potrzebę przysposobienia czytelniczego w szkołach i przeszkolenia nauczycieli w zakresie dydaktyki i wiedzy

o książce, oraz na rolę filmu, radia i prasy w upowszechnianiu książki. W dyskusji wysunięto postulat utworzenia przy najmniej w jednym uniwersytecie katedry socjologii i psychologii czytelnictwa.

Nad nowymi formami działalności kulturalno-oświatowej na wsi i w mieście oraz ujednoliceniem kultury debatowano w dniu 10 grudnia 1948 w Warszawie na Krajowej Naradzie Działaczy Kulturalno-Oświatowych TUR i TUL. Wyłoniony z obydwu organizacji Centralny Ośrodek Oświaty Dorosłych TURiL zajmie się m. in. „badaniem współczesnej literatury pod kątem widzenia jej użyteczności społecznej, ustaleniem czego szuka w książce człowiek na wsi i w mieście”. (SWP. „W zwierniku prasy” Przegl. Księg. nr 24).

Na Zjeździe Delegatów Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich w dn. 9 i 10 czerwca 1948 w Warszawie uchwalono rezolucję deklarującą przystąpienie Związku do akcji upowszechnienia czytelnictwa. (Podobną uchwałę powzięło Polskie Towarzystwo Wydawców Książek). Wygłoszony na zjeździe referat Cz. Koziola „Pod hasłem upowszechnienia książki” ukazał się w nrze 6/7 „Bibliotekarza”.

Sprawy czytelnictwa i bibliotek poruszała Krajowa Konferencja Światłocowa Związków Zawodowych w dn. 14—16 sierpnia we Wrocławiu. (Cz. K. „Bibliotekarz” nr 10/11).

Nie odbiły się głośniejszym echem w prasie dwie konferencje zwołane w sprawie organizacji czytelnictwa i prac badawczych w tym zakresie w dn. 24 czerwca i 11 września przez Biuro Studiów Kancelarii Cywilnej Prezydenta R. P., współpracujące z K.U.K. (Wygłoszony na pierwszej z tych konferencji referat K. Wojciechowskiego „Prace badawcze nad czytelnictwem” pojawił się drukiem w czasopiśmie „Oświata i Kultura” nr 9/10). Wynikiem obrad drugiej konferencji było podjęcie prac nad wydaniem specjalnej serii wydawnictw beletrystycznych i popularno-naukowych dla czytelników najniższego poziomu. (Cz. K. „Trzy konferencje” Bibliot. nr 6/7, „Z działalności Komitetu Upowszechnienia Książki” tamże nr 8/9).

Do rozwiązania problemu czytelnictwa powszechnego zmierzają wreszcie następujące poczynania organizacyjne:

Zasadnicze znaczenie dla sprawy czytelnictwa ma podjęcie walki z analfabetyzmem, o czym mówił przez radio w dniu Święta Oświaty min. Skrzyszewski. Streszczenie przemówienia drukuje nr 5/6 „Oświaty i Kultury“. Tamże w nrze 8 ogłoszono uchwały Rady Społecznej do Zwalczenia Analfabetyzmu.

Celem wprowadzenia do literatury tematyki współczesnej Departament Twórczości Artystycznej Min. Kult. i Szt. podjął planową, szeroko zakrojoną akcję zaznajamiania literatów ze środowiskami robotniczymi i chłopskimi, przewidyując 3—4 miesięczny pobyt pisarza w obranym przez niego ośrodku. (Biuletyn Inform. Min. Kult. i Szt. nr 2—10). Dla kierowania działalnością wydawniczą w zakresie literatury młodzieżowej utworzono w kwietniu 1948 w ramach tegoż Departamentu Wydział Literatury dla Dzieci i Młodzieży (tamże nr 2/3). W artykule o nowopowstałym Instytucie Badań Literackich (Kuźn. nr 51) wymienia S. Żółkiewski wśród wielu innych prac ułożenie dla potrzeb społecznych antologii zawierającej wypisy dla zajęć świetlicowych z komentarzem i objaśnieniami.

Doniosłym wydarzeniem jest powstanie Głównej Komisji do Spraw Kultury przy Komitecie Ministrów dla Spraw Kultury i Oświaty celem koordynowania prac różnych instytucji i organizacji. (W. Sokorski „W obliczu nowych zadań w pracy kulturalno-oświatowej“ Kuźn. nr 45). O pierwszym posiedzeniu Komisji w dniu 12 listopada 1948 pisze A. Kamińska („Jeszcze praca u podstaw“ Wieś nr 48). Program realizuje się w trzech podkomisjach: 1. czytelnictwa i słowa drukowanego, 2. zagadnień artystyczno-widowiskowych, 3. zagadnień uczelnianych.

Przegląd wydarzeń kulturalnych 1948 r. zamykają uchwały Kongresu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, zatwierdzające 6-letni plan kulturalny, o czym informuje streszczenie przemówienia min. W. Sokorskiego (Dzien. Lit. nr 52).

Adres wydawnictwa: Państwowy Instytut Książki. Łódź, ul. Narutowicza 59 ■

Spółdzielnia Wydawnicza „Książka i Wiedza“ Łódź, ul. Piotrkowska 86

Nakład 3000 egz. Papier dzielowy załobkowy kl. V, 61 × 86, 80 gr.

D-030968

Cena 25 zł.

Z. 931